

HUKUMAT A’ZOLARINING HISOBOTLARINI PARLAMENTNING PALATALARIDA ESHITUVINI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI

Muhammadjonov Abrorjon Akmaljon o’g’li

TDYU magistranti

Abnorma1997@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada hukumat a’zolarini parlamentga hisobot topshirish tartibi hamda parlamentning eshituvi, shu bilan birga xorijiy mamlakatlarda davlat organlar, xo’jalik boshqaruvi rahbarlari, vazirlarni hisobot berishi shuningdek, parlamentning hukumat soati reglamenti haqida qiyosiy huquqiy tahlili hamda O’zbekiston Respublikasida hukumat soatini takomillashtirish masalalari yoritib berilgan. Shu bilan birga, mamlakamizda parlament palatalarini qarorlarini ijrosini holati va prezidentimizning Oliy Majlisga murojaatnomasidan kelib chiqqan holda davlat dasturlarini ijrosi yuzasidan hukumat a’zolarining axborot berishini takomillashtirish masalasi hamda deputat so’rovi, senat a’zolarini so’rovi, Oliy Majlisning inson huquqlari bo’yicha vakili (ombudsman) so’roviga javoblarni hukumat soatida atroflicha muhokama qilish tartibini va huquqiy asoslarining takomillashtirishning istiqbollari ushbu maqolada atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so’zlar: hukumat soati, parlament eshituvi, parlament so’rovi, hisobot berish tartibi, huquqiy asoslari, reglament.

Abstract

In this article, the procedure for reporting members of the government to the parliament and the hearing of the parliament, as well as the reporting of state bodies, heads of economic management, ministers in foreign countries, as well as a comparative legal analysis of the parliament's regulation of the government clock and the issues of improving the government clock in the Republic of Uzbekistan explained. At the same time, the state of implementation of the decisions of the parliament chambers in our country and the issue of improving the information of the government members on the implementation of state programs based on the address of our president to the Oliy Majlis, as well as the request of the deputies, the request of the members of the senate, the human rights of the Oliy Majlis. This article describes in detail the procedure for the detailed discussion of the answers to the

request of the representative (ombudsman) in the government watch and the prospects for improving the legal basis.

Key words: government clock, parliamentary hearing, parliamentary inquiry, reporting procedure, legal basis, regulation.

I. KIRISH

Hukumat a'zolarining parlamentga hisoboti orqali qonunlarni qay darajada ijro etilayotganligi hamda tizimdagi kamchiliklar va muammolarni aniqlash imkoniyati vujudga keladi. Shu bilan birga parlament nazorati shakllari: ya'ni siyosiy nazorat, moliaviy nazorat hamda qonunchilik nazorati kabi shakllarni “hukumat soati” da parlament tomonidan amalga oshirish uchun sharoit yaratiladi. Huquqshunos olim R.Hakimovning fikricha, parlament eshituvlari (hukumat soati) parlament nazoratining eng muhim vositalaridan biridir. Shu bilan birga parlamentning hukumatga ta'sir o'tkazish va uning faoliyatini nazorat qilish borasidagi muhim vositalaridan biri Vazirlar Mahkamasi muayyan a'zosining faoliyati yuzasidan axborotini eshitish hisoblanadi[1]. Shu bilan birga bugungi kunda “Senat hududiy vakillik palatasi bo'lib, hududlar manfaatlarini hisobga olish va ularni rivojlantirish bilan bog'liq masalalarni ham ko'rib chiqadi. Shu bois, endilikda yalpi viloyat hokimining hisobotini eshitishda faqat parlament eshituvlari natijalari to'g'risida qaror qabul qilish yoki hokimiyat va davlat organlariga umumiy ko'rsatmalar berish bilan cheklanib qolinmaydi. Sodda qilib aytadigan bo'lsak, hisobotlar faqat rasmiyatchilik, qog'ozbozlik uchun emas, aksincha, ularning natijalari yuzasidan qabul qilinadigan qarorlarda joylardagi ijtimoiy muammolarni hal qilish va o'sha hududda aholini qiynab kelayotgan masalalarni bartaraf etishga doir aniq vazifalar aks ettiriladi. Umuman olganda hisobotda xalq manfaati mujassam bo'lishi zarur deb ta'kidlaydi” O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining raisi T.Norboyeva[2]. Fikrimizcha hukumat a'zolarining parlament palatalariga hisobot eshituvida, ushbu eshituvni har bir natijasi, ya'ni salbiy hamda ijobiy bo'lishidan qa'tiy nazar ommaviy axborot vositalari orqali xalqqa yetkazish parlament nazorati faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlashga xizmat qiladi.

II. METODOLOGIYA

Ushbu maqolani tahlil qilish uchun xorijiy mamlakatlardagi parlament nazorati hamda hukumatning parlamentga hisoboti va hukumat soatining shakllari hamda tartibini qiyosiy huquqiy, analiz, sintez, kabi tadqiqot yondashuvlarini qabul qiladi. Qiyosiy huquqiy tadqiqot usuli o'z ichiga xorijiy mamlakatlarning hukumat soati

hamda uning huquqiy asoslarini qiyosiy huquqiy tahlil qiladi. Shu bilan birga O‘zbekistondagi hukumat a‘zolarining parlamentga hisoboti hamda ushbu munosabatlarni tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlarning tahlilini o‘z ichiga oladi. Shuningdek, xorij amaliyotidagi hukumat soatining ilg‘or tajribalarining milliy qonunchilikka implementatsiya qilish haqida taklif hamda tavsiya qilishni qiyosiy huquqiy tahlilini yoritib berilgan.

III. NATIJALAR

O‘zbekiston Respublikasida Qonunchilik palatasi va Senat majlislarida hukumat a‘zolarining o‘z faoliyatiga doir masalalar yuzasidan axborot eshituvi quyidagi normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi:

➤ O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasining reglament to‘g‘risidagi qonunning 258-moddasida Hukumat a‘zolarining, davlat organlari, xo‘jalik boshqaruvi organlari rahbarlarining o‘z faoliyatiga doir masalalar yuzasidan axborot eshitish tartibi belgilangan[3].

➤ O‘zbekiston Respublikasining Senatining reglamenti to‘g‘risidagi qonunning 56-moddasida Senat tomonidan nazorat qilish sohasidagi vakolatlar amalga oshirilishi doir vakolatlar berilgan[4].

➤ O‘zbekiston Respublikasining Parlament nazorati to‘g‘risidagi qonunning 10-moddasining 7-qismida Hukumat a‘zolarining, davlat organlari, xo‘jalik boshqaruvi organlari rahbarlarining axborotini eshitish yakunlari bo‘yicha Qonunchilik palatasi, Senat qaror qabul qiladi. Unda tegishincha hukumat a‘zolarining, davlat organlari, xo‘jalik boshqaruvi organlari rahbarlarning faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan takliflar bo‘lishi, shuningdek ularning ishiga baho berilishi mumkin[5].

Xorijiy mamlakatlar tajribasida ijro etuvchi hokimiyat asosan hukumat, ministrlar, ministrarga bo‘ysunuvchi tuzilmalar faoliyati ustidan parlament nazoratida “ hukumat soatlari” hamda “savollar soati” muhim ahamiyat kasb etadi. Parlament(uning palatasi) yalpi majlislarda hukumatga, ministrarga, bosh prokuror va boshqalarga savollar beriladi. Parlamentlarning reglamentlariga muvofiq, odatda haftasiga bir marta hukumat va ministrarga nisbatan “ savollar soati” o‘rnatilgan. Xususan Ispaniyada bunga ikki soat ajratiladi, Buyuk Britaniyada “savollar soati” Jamoa palatasida 40 daqiqa, Lordlar palatasida esa esa 20 daqiqa davom etishi mumkin. Savollar, qoida tariqasida, oldindan yozma shaklda beriladi va palatalar majlislarida o‘qib eshittiriladi. Og‘izaki va yozma savollar farqlanadi. Yozma

savollarga javoblar albatta nashr qilinishi lozim. Ministrning javobidan keyin savol bergan deputat soʻzga chiqishi mumkin (besh daqiqa). Savollarni berish uchun cheklovlar oʻrnatilishi mumkin. Masalan, Germaniyada bitta deputat haftasiga ikkitadan ortiq savol berishi mumkin emas. Savollar, talablar, iltimoslar ministrga yalpi majlisda emas, balki deputatning ministr oldiga borganda yoki ministrning deputat bilan yozishmalari tartibida ham boʻlishi mumkin. Prezidentlik respublikasi „dualistik monarxiyada nazoratning bu shaklidan odatda foydalanilmaydi(istisno tariqasida Misrni keltirish mumkin). Ayrim davlatlarda muddatli savollarga javoblar shu kunning oʻzida berilishi kerak(Yaponiya), Irlandiya, shuningdek, Buyuk Britaniyada javob berish muddati koʻrsatilamagan savollarga javob tayyorlash uchun uch kun beriladi, Fransiyada esa 30kun. Ministr savolning shaxsiyligiga, alohida davlat siri bilan bogʻliqligiga, javob tayyorlash uchun ekspertlar ishining bahosi yuqoriligi va boshqalar yuzidan unga javob berishdan bosh tortishi mumkin. Jamoatchilik tomonidan salbiy munosabat bildirilishdan choʻchib, bunday bosh tortishdan odatda foydalanilmaydi[6].

“Hukumat soati”- parlament eshituvlari instituti Avstriyada har majlisning boshlanishida, Slaveniyada oyda bir marta, Avstriya va Kanada kuniga bir marta oʻtkaziladi. Chexiya, Estoniya, Fransiya, Germaniya, Vengriya, Norvegiya va Shvetsiyada parlament sessiyalari davomida haftasiga bir marta savollar beriladi. Buyuk Britaniyada dushanbadan payshanbagacha dastlabki ishlar va shaxsiy masalalar koʻrib chiqilgandan soʻng 1 soat mobaynida hukumat soati oʻtkaziladi[7]. Germaniyada “Hukumat soati”(Fragestunde) haftasiga bir marta umumiy 180 daqiqa oʻtkaziladi[8]. Shuningdek, har bir deputat hukumatdan ikkita ogʻizaki savollar soʻrash huquqiga ega. Hukumatga beriladigan savollar qisqa hamda aniq va parlamentar savollar debatga oʻzgarib ketmasligi uchun vaqt reglamentiga alohida eʼtibor beriladi. (Misol uchun Finlandiyada 1daqiqa,Kanada yarim daqiqa vaqt reglamenti belgilangan) Shuningdek, bir qator mamlakatlarda haftalik savollardan tashqari “dolzarb savollar” berish amaliyoti ham mavjud, misol uchun(GFR) tajribasida. Dolzarb savollar berishda muayyan vazirga palataga kelishi va dolzarb ahamiyatga ega boʻlgan savollarga javob berishi talab qilinadi.

Umuman olganda “hukumat soat” parlament eshuvlarnini amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ijro hokimiyatining qonunlarning ijrosi hamda oʻz faoliyatidagi muammolarni bevosita parlament eshituvida hisobot tarzida

amalgama oshirish imkoniyatini beradi. Bu esa o‘z navbatida parlament hamda ijro hokimiyati munosabatlarini yanada takomillashuviga xizmat qiladi.

IV. XULOSA

Ushbu maqolada parlament nazoratining eng muhim shakllaridan biri bo‘lgan “hukumat soati” ning o‘rni va ahamiyati ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, xorijiy mamlakatlarning parlament eshituvlarining reglamenti hamda “hukumat soati” dagi o‘zaro bahs-munozara, shu bilan birga “dolzarb savollar” berish amaliyoti (Germaniya) tajribasida atroflicha yoritib berilgan. Shu bilan birga O‘zbekiston Respublikasining parlament eshituvi ya’ni “hukumat soati” ning vakolatlari va uning faoliyatining huquqiy asoslari yoritib berilgan. Yuqoridagi xorijiy mamlakatlarning tajribasini quyidagi shakllarini O‘zbekiston Respublikasida keng tadbiq etish uchun quyidagilarni taklif sifatida beraman:

1. “Hukumat soati” ning aniq reglamentini huquqiy asoslarda mustahkamlash. shuningdek , ushbu hisobotlarning eshituvi bo‘yicha palatalar tomonidan qabul qilingan qarorlarni ijrosini nazorat qilish

2. Germaniya tajribasiga asoslanib parlament eshituvida (hukumat soatida) “dolzarb savollar” tartibini joriy etish

3. Kanada va Finlandiya tajribasi asosida parlament palatalarini har majlisining kirish qismida hukumat a‘zolarining hisobotlarini eshituvini joriy etish.

Umuman olganda ijro hokimiyati a‘zolarini parlamentga hisoboti natijasida jamiyatdagi ijtimoiy muammolar aniqlanadi hamda ularga yechimlar sifatida taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shu bilan birga hukumat a‘zolarining parlamentga hisobdorligi kuchayadi.

V. Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Хақимов Р. Давлат ҳокимияти тизимида парламент: назария ва амалиёт муаммолари: .Юридик.фан.номз.дисс...-Тошкент:ТДҲУ,2009.-Б.82.

2. Tanzila Norboyeva: Hokimning hisoboti rasmiyatchilik uchun emas, aholining muammolarini hal etishga qaratilgan bo‘lishi kerak. <https://daryo.uz/2019/07/25/tanzila-norboyeva-hokimning-hisoboti-rasmiyatchilik-uchun-emas-aholining-muammolarini-hal-etishga-qaratilgan-bolishi-kerak>

3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining qarori, 09.08.2022 yildagi 2406-IV-son.

4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Qarori, 06.05.2005 yildagi 29-I-son.. <https://lex.uz/docs/-1161151>

5. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 11.04.2016 yildagi O‘RQ-403-son
6. Парламент ва ҳукуматнинг ўзаро муносабатлари: қиёсий-ҳуқуқий таҳлил / Х.С.Хайитов, Э.О.Қодиров ва бошқ. // . – Тошкент: ТДЮУ нашриёти. 2015. – 20-26 б.
7. Shane Martin, Oliver Rozenberg. The Roles and Function of Parliamentary Questions// 1st Edition 2012 Routledge P.168.
8. Bertelsmann Stiftung study: Hierlemann, Sieberer. Sichtbare Demokratie- Debatten und Fragestunden im Bundestag. Gutersloh, 2014. № 4-P3.

Research Science and
Innovation House

